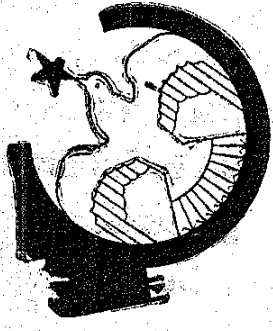

Hayat

*Hayata. daima hayata.. dün-
yaya daha çok hayat katalım!...*

Nietzsche

Cilt I. 15 Eylül 1929. Sayı: 139

Müşahade:

Maarif siyasetimiz

İktisadî noktai naazardan

*[Cumhuriyet Maarifinin genç ve kıymetli vekili, mecmu-
amızın fahrî tahrir-heyeti reisi Cemal Hüsnü Beyin 20 Haziran
1921 tarihli Yeni Cün'de çıkan bir makalesini sayfalarımıza
naklediyoruz.*

*Hayat, bu sayısından itibaren, Cemal Hüsnü Beyin
kalemi ile kuvvetli bir yardımcı bulmuş olduğunu aziz
okuyucularına müjdeler.]*

Maarilin neşir ve tamimi için iktisadî kuvvetlerin inkişafı nasıl lâzımsa iktisat kuvvetlerinin inkişafı için de Maarif o nisbette mühimdir. Bu iki saha biri birinin mütemmimidir.

Maarif siyaseti hemen her memlekette büyük mıkıyasta sanayi ve ticaretin inkişafı zamanına kadar başlıca üç devrede geçti:

İlk devrede mekteplerin vazifesi bir taraftan ruhanî vezâifi talim ve icraya kadir uzuvlar yetiştirmek, diğer taraftan halka dinî akideler telkinile çocukları merasimi diniyeyi hakkile ifa edebilir bir hale getirmektir. İkinci devrede mektepler bu sırf ruhanî mahiyetten çıkarak feylesof ve filologların idaresine intikal ediyor, ve millî şeklini alıyor. Burada tahsil daha ziyade edebî ve bedîîdir Vatan mefhumu bu devrede ikinci bir din akidesi hükmüne geçmiştir. Bundan sonra ensiklopedik ilim devresi geliyor. Mekteplerin porgramı umumiyetle li saniyat, tarih, riyaziyat ve tabiiyat esaslarını ihtiva eder.

Yüksek sanayi ve ticaretin inkişafı

zamanına tesadüf eden son zamanlarda milletlerin tahsil siyasetleri yavaş yavaş daha şe'nî (realist) ve amelî esaslara doğru tebdili istikamet ediyor. İlim fevkalâde tenevvü etmiş ve çok karışık bir şekil almıştır.

Artık umumî ihata şart değildir. Fikrî ve cismî iktidar nisbetinde her hangi bir şubede ihtisas peyda edilmeğe çalışılıyor. Hayat senelerinin daha çok kıymeti vardır. Dünya istihsalâtı mümkün olduğu kadar çabuk ve çok uzuvlara mühtaç; bunun içindir ki darülfünunların yanında teknik enstitüler çoğalıyor. Evelce yalnız darülfünuna methal olmağa yarayan talî mektepler doğrudan doğruya hayata adam yetiştiriyorlar. Yüksek ve aristokratik edebî ve ilmî tahsil yerine daha ziyade demokratik ilmî, amelî bir tahsil yol alıyor.

Bizim bu günkü tahsil siyasetimiz, bilhassa yukarıda saydığımız ikinci ve üçüncü devrelere isabet eden kısımda tecelli ediyor. Memleketin istihsalât esaslarıyla intibak etmiş değildir. Son senelerin mahsulü olarak bir çok talî

mektep mezunlarına malik bulunuyoruz. Fakat bunların istihsalât sahasında oynadıkları rol maalesef görüyoruz ki hiçtir. Ve bu sistemle bundan başka da bir şey yapılamaz. Bunların hepsi mekteplerden çıktığı gün darülfünuna devam edemezde, hayata atılmak mecburiyetinde kalırlarsa (ne yapacağı?) sualile ellerini böğürlerine dayıyorlar.

Mahmut Esat Beyin pek güzel söylediği gibi bu günkü Maarifimiz zengin Maarifidir. Ve bu nevi tahsille biz hatta birinci devrede olduğu kadar Maarifi tamime bile muvaffak olamadık. Filhakika birinci Maarif devremizde en uca köylerimize kadar bir zamanlar Garbin (Seminer, Akademi) denilen yüksek tahsil müesseselerile boy ölçüşecek medreselerimiz vardı. Sonra diğer memleketlerde dinî tahsili yalnız bir sınıfa mahsus aristokratik bir tarzda iken bizde tamamen demokratik şekilde idi. Kur'ani Kerim, Mevlüdi Şerif okuyabilen kız, erkek çocukların adedi denebilir ki köylerimizde bu gün okuyup yazma bilenlerin adedinden belki de fazla idi.

İktisadî bahisler:**Amerikada yeni büyük "Trust"ler**

Mustakbél Amerika tarihinin, büyük banker-ler ve büyük sanayi erbabı tarihi olacağı şimdiden tahmin edile bilir!

ları bile menolunmuştur. İşte bu sebepten, şairler musikişinaslar ora cemiyetinin arzu ettiği çerçeve dairesinde hareket etmemişler, kendi arzularına tabi olarak köy, köy, kasaba, kasaba, dolaşmışlardır. Bu dolaşmışlardır edebiyatı, lisanı zenginleştirmiş, yalnız bir mevzua inhisar eden monotonluktan kurtarmıştır.

Bugün Senegalliler ecdatlarından kendilerine kalan lisanı çocuklarına öğretmektedirler. Bu muharririn tetkiki gibi, diğer bir lisaniyatçı da zenci edebiyatının nasıl doğduğunu anlatmaktadır. Bu izahata nazaran, zenci edebiyatı tesadüflerin, düşünülmeden, işlenilmeden söylenilen şiir ve güzel parçalardan mürekkeptir. Zenci edebiyatının efsane ve masal kısımlarında kahramanlar hep krallar muharipler yahut "La fontaine", de olduğu gibi hayvanattı. Gayet gariptir ki bu efsane ve masalların bir çoğu bizim lisanımızdaki efsane ve masallardan alınmış ve bunlar ibtidaî bir şekle konulmuştur. Zaten zenci edebiyatında ki en mükemmel eser, en ibtidaî olanıdır.

Mamafi zenci edebiyatı gün geçtikçe, eski şeklini gayb etmektedir. Çünkü ne eski krallar, ne de eski devrin efsanev vakayî mevcuttu. Bu edebiyat meydana getirenler Yeeni hayatında yabancı olduklarından edebiyatını başka bir veché, başka bir şekil almasına imkân olmamaktadır.

Bu lisan ve edebiyat, memleketlerle insanların arasında bir kuvvet olarak bulunuyor. Bu edebiyathenüz günüllerde kök salacak kadar kuvvet kazanmıştır. Zaten o kudreti elde ettiği zaman, onun izlerine az çok hepimizde rast gelmek mümkün olurdu.

Hikmet Şeuki

Amerika siyaseti günden güne iktisadî zaruretlerin hüküm ve nüfuzu altına girmektedir. Bu vaziyet muvacehesinde mustakbel Amerika tarihinin büyük bankerler ve büyük sanayi erbabı tarihi olacağı şimdiden kendimize sorabiliriz.

Zaten Amerikada iş adamları, siyasetçileri idare ve onları intihap etmiyorlar mı? Bugünkü Amerikanın sayanı havret terakki ve muvaffakiyetlerini tarih kime atfedecektir? Bu suallere düşünmeden kolaylıkla cevap verilebilir. İş adamları istedikleri kadar sahnenin arkasına saklanabilirler, fakat piyesin muharrirleri daima onardır. Amerika tarihi belki bir gün onların tarihi olacaktır.

İstandardizasyon, Amerika medeniyetinin bu esaslı vasfı bu güne kadar efkârı umumiye-yi sanayiinin mekaniki tahavvülatı üzerine celbetmiştir. Fakat seri ş klindeki imalata, imal edilen modellerin sadeliğine, adetlerinin tenakusuna ve iktisadî kudretin tezayüdüne diğer bir sadelik tekabül etmiştir ki o da teşkilat ve sermaye sadeliğidir. Modellerin istandardizasyonu ticaret nazırı Mösyö Hoover'in eseridir. Aşağıya doğru olan bu istandardizasyon

1920 den 1928 senesi e kadar icra edilmiştir. Fakat bir kaç aydanberi yukarıya doğru bir istandardizasyona şahit olunmaktadır. Bu da şimdiye kadar birbirine rakip büyük firmaların ve muhtelif sanayiinin anî ve muazzam bir surette birleşmesi keyfiyettir ki bu mahiyette iktisadî bir hadiseyi cihan bugüne kadar görmüş ve kaydetmiş değildir.

Böylece New-Yorkun en büyük mağazalarından biri olan Macy-Co New-York şehrindeki Bamburgher mağazasını satın almak suretile üç yüz milyon dolarlık bir sermaye cemine muvaffak olmuştur. New-Yorkun tanınmış bankalarının J.p. Morganın riyaset ve idaresi altında içtima ettiği haber veriliyor. Diğer taraftan Standard Brands namı altında Royal Baking, Powder Co, Fleischman-Co, ve chase Co gibi en mühim mevaddı gıdaiye sanayiinin birleştiği görülmüştür. Son dört sene zarfında Postum Co (kafein imal eden fabrika), Ingleheart, Walter Baker Co, Hellmann, Frankle Co, Cheek-Neal Coffee Co, France Manufacturing Co, Calmet Baking Co ve Certo Corporation gibi onbir büyük müessese birleşmiş

ve bir kül halinde faaliyete başlamıştır.

Tayyare sanayii Curtiss-Worthig Corporation idaresi altında bir düzina firmayı toplamıştır ki sermayesi yetmiş milyon dolara balg olmuştur.

Amerikada su ile elektrik istihsalı - hydro - electrique - sayesinde vukua gelen son terakkiyat muazzam TRUST lerin doğmasına sebep olmuştur. J.P. Morgan Co New-York şehrinin elektrik kumpanyalarını belederek bu suretle altı yüz elli milyon dolarlık bir sermaye cemetmiştir. Bütün Amerikanın elektrik işlerini teksif etmek üzere şarkî Amerikada J.P. Morgan, vasatî Amerikada Insull ve üçüncü ü pasifik sahlinde olarak üç muazzam Trust teşkiline doğru bir temayül mevcut olduğunu New-York Times gazetesi kaydetmektedir.

Bu birleşmelerin neticesi bittabi kendini malî alemde hissettirmiştir. Burada tekâsüf en va i b r şekil almıştır. National City Bank, Farmers Loan Trust'i beletmiş ve iki milyar otuz beş milyonluk bir sermaye vücuda getirmiştir. Guaranti Trust milî ticaret bankasını beletmiş ve 1740 milyonluk bir sermaye cemetmiştir. Chase National, Park National'i beletmiş ve 1690 milyon dolar elde etmiştir. 1919 senesinin nısfı evvelinde on iki tanesi mühim olmak üzere Amerika bankaları arasında yüzü mütecaviz birleşmeler vücuda gelmiştir.

Amerikanın böyle bir tekâsüf buhranı geçirmesi yeni görülmüş değildir. Yirminci asrın bidayetinde büyük sanayi küçük sanayii bogmağa başlamıştı Roos-

velt'in Trust Laws'ı bu iki sanayi arasında müvazeneyi tesis ve temin edebilmişti. Fakat bu gün tezahür eden hareket otuz sene evvel vukua gelen harekete müşabih değildir. Bu gün rakipler birbirini imha edecek yerde birbirleriyle uyuşmuşlar ve ittihat eylemişlerdir. Bu suretle yeni vücut bulan TRUST lere Amerikada MERGER tesmiye ederler. Mösyö Roosevelt'in Trust Laws'ları istihsalatı tehdit ederek fiyatı idame ederdidi. Yeni TRUST lerin takip ettiği maksat ve gaye ise istihsalatı tezyit etmekle beraber halkın ihtiyacatını daha iyi temin eylemektir. Çünkü idarede vahdet aynı zamanda iktisadî ve kolaylıkla tahakkuk edecek olan teknik terakkiyatı da hesaba katmaksızın, kudreti istihsalıyeyi tezyit eder.

Amerika efkârı umumiyesi TRUST lere karşı nasıl bir temayül göstermektedir? Pek şayanı dikkattir ki matbuat bu teşkilata müsait görünmüştür. Hatta sosyal mahiyette olan mecmualar bile bu sistemin lehinde neşriyatta bulunmuşlar ve bunun umumî servet ve refahın artmasına ve binnetice amel-nin vaziyetinin islahına bais olacağını yazmışlardır. Bu sistemden mutazarrır olan tabaka burjuva tabakasıdır. Çünkü yalnız amele bulunan bir alemde kolayca servet temini bunlar için artık kabil olamıyacaktır.

Siyasî noktai nazardan dahi hükümet günden güne iş adamlarının nüfuzu altına girmektedir. Amerikada çelik sanayiini elinde bulunduran Mellonun

nüfuzu herkesçe malumdur. Bu gün Morgan şarkta su ile elektrik istihsalı sanayiini elinde tutmakta ve bütün memleketin mevaddı gıdaiye sanayiinin mühim bir kısmını da idare etmektedir. Morgan Amerikayı son tamirat konferansında temsil etmiştir, istikbalde büyük siyasi bir rol oynayacağına da şüphe yoktur. New-York valisi ve müstakbel demokrat partisi reisi 4 temmuz tarihli nutkunda bu endişeden bahsetmiştir.

Fakat şurasını da nazarı itibare almak icap eder ki bu yeni TRUST sistemi memleketin menafiini pek az düşünen adamları mevkii iktidara getirebilir. Bu taktirde reisi cümhur ile ayan meclisi bu adamların nüfuzu altına girmezler mi? Amerikada bu mühim mesele ile mütemadiyen iştigal olunmaktadır. Hatta TRUST lere karşı yapılan kanunlar hakkında büyük selahiyeti olan M. Donovan bu hususta bir hareket ve icra plânı bile teklif eylemiştir.

Washington ve Amerika'yı hüküm ve nüfuzları altına alan bu büyük iş adamlarının tazyikine taksime uğramış Avrupa nasıl mukavemet gösterecektir? Avrupada birleşmiş olan sanayi kârı şüphesiz Amerika'ya doğru akın edecektir. Avrupa'nın karşısında muazzam ve kuvvetli bir ihraç ve bel makinası teessüs etmektedir. Eski Avrupa bu tehlike muvacehesinde muattal bir haldemi kalacak, yoksa kendi piyasasını muhafaza ve idame etmek için tedbirler ittihaz eyleyecek mi? Bunu bize yakın bir istikbal gösterecektir.

Akl' Em rullah